

Oikeustoimittajat ry
Puheenjohtaja Jarkko Sipilä
MTV3 Uutiset
00033 MTV3

Tutkivan journalismin yhdistys ry
Puheenjohtaja Minna Knus-Galán
PL 79
00024 Yleisradio

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖLLE

Asia Henkilötietojen luovuttamisen rajoittaminen kaupparekisteristä:
hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kaupparekisterilain muuttamisesta

Oikeustoimittajat ry ja Tutkivan journalismin yhdistys ry ovat päättäneet omasta aloitteestaan antaa lausunnon otsikossa mainitusta lakiesityksestä.

Ehdotuksen mukaan yritysten vastuuhenkilöiden julkisia tietoja kaupparekisterissä olisivat jatkossa vain nimi, syntymäaika ja kotipaikka. Tiedot henkilötunnuksesta ja kotiosoitteesta olisivat siten salassa pidettävä, toisin kuin nykyisin.

Yhdistykset vastustavat ehdotettuja muutoksia. Esityksen perustelut ovat puutteelliset eivätkä tue avoimuuden rajoittamista esitetyllä tavalla. Lakimuutos aiheuttaisi toteutuessaan merkittäviä ongelmia journalisteille. Median rooli vallan vahtikoirana, epäkohtien ja jopa rikollisen toiminnan paljastana on tunnustettu länsimaisen demokratian peruspilari. Tätä median roolia on painottanut esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien vakiintuneessa ratkaisukäytännössään. Median työn vaikeuttaminen lainsäädännöllä vaatii siten aina vahvoja perusteita, joita esityksellä ei ole.

Tunnistaminen ja yksilöiminen sekoitetaan

Esityksen perusongelma on, että siinä - samoin kuin suomalaisessa yhteiskunnassa ylipäänsä - sekoitetaan kaksi asiaa eli ihmisen tunnistaminen ja yksilöiminen.

Ihmisen yksilöimiseen henkilötunnus on ainoa varma keino. Sen sijaan tunnistamiseen henkilötunnus ei sovellu lainkaan. Henkilötunnuksen tietäminen ei todista ihmisen henkilöllisyydestä yhtään mitään.

Tästä huolimatta henkilötunnuksen avulla pystyy Suomessa tekemään merkittäviä oikeustoimia. Sitä käytetään tunnistamiseen vaikkapa puhelinliittymiä tai

pikalainoja hankittaessa, ja esimerkiksi kaupoilla on ollut tapana merkitä tunnuksen loppuosa tositteisiin.

Henkilötunnukset ovat siten niin laajassa käytössä ja tiedossa, että niitä ei pitäisi voida käyttää tunnistamiseen. Henkilötunnuksen holtiton käyttö on luonut otolliset markkinat identiteettivarkauksille. Tästä ovat vastuussa viranomaiset, jotka eivät pystyneet kehittämään toimivaa sähköistä tunnistusta, vaan tunnistukseen käytetään tarkoitukseen täysin soveltumatonta henkilötunnusta.

Yhdistykset huomauttavat lisäksi, että esimerkiksi oikeudenkäynnin julkisuutta koskevassa laissa (laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa) säädetään, että "asianosaisen yksilöimiseksi tarpeelliset tiedot ovat julkisia" (4 §). Siten julkinen on myös tieto asianosaisen henkilötunnuksesta, jos se on tarpeen hänen yksilöimisekseen.

Korkein oikeus puolestaan on ennakkopäätöksessään (KKO:2005:15) katsonut, että tuomiolauselmaan merkitty henkilötunnus on julkinen tieto. Siten tieto siitä on luovutettava asiakirjan pyytäjälle henkilötietolain estämättä.

Turvakielto antaa jo suojaa sitä tarvitseville

Ehdotuksen mukaan myös kaupparekisterissä olevat osoitetiedot olisivat jatkossa salaisia. Tätä perustellaan muun muassa yritysjohdajien turvallisuudella.

Ehdotuksessa todetaan, että turvakiellon hankkiminen on "työlästä ja vaatii selkeän näytön sen tarpeellisuudesta". Tutkivan journalismin yhdistyksen varapuheenjohtaja Salla Vuorikoski tiedusteli turvakieltoprosessin työläyttä Helsingin maistraatista 27.2.2013. Virkamies kertoi puhelimitse, että päätös tehdään kiireellisenä eli yleensä saman päivän aikana. Hänen mukaansa turvakiellot eivät ole viranomaisen kannalta millään tavalla työläitä. Lisäksi kerrottiin, että hakemukset ovat lähes aina perusteltuja eli ns. turhia hakemuksia ei lähetetä. Hakijan osalta turvakielto vaatii aina vapaamuotoisen hakemuksen ja sen postittamisen maistraattiin.

Työläs ei siis näytä kuvaavan millään tavalla turvakieltoprosessia. Toisekseen, mikäli näyttöä turvakiellon tarpeellisuudesta ei ole, miksi sellainen pitäisi myöntääkään? Turvakielto on yksinkertainen ja helppo tapa suojata kotiosoitteensa, mikäli se on tarpeen.

Kaupparekisteritietojen merkitys toimittajalle

Ehdotuksessa ei ole lainkaan pohdittu uudistuksen yhteiskunnallisia vaikutuksia eikä selvitetty, miten muutos vaikuttaisi mahdollisuuksiin valvoa taloudellisen ja poliittisen vallan käyttöä.

Luotettavat kaupparekisteritiedot ovat keskeinen osa toimittajien työtä. Yhteiskunnallisesti merkittävät uutiset ovat vaarassa jäädä syntymättä, mikäli toimitus ei pysty varmistamaan tietojaan.

Tieto ihmisen nimestä, syntymäajasta ja kotipaikasta ei riitä yksilöimään henkilöä. Ihminen pystyy muuttamaan nimeään useita kertoja. Etunimen muuttaminen on pelkkä ilmoitusasia, ja monilla on useita sukunimiä elämänsä aikana. Sen sijaan

henkilötunnuksen vaihtaminen onnistuu vain laissa erikseen säädetyissä, harvoissa poikkeustapauksissa. Siten henkilötunnus on ainoa varma keino ihmisen yksilöimiseksi.

Esimerkkitapaus 1: MTV3:n tutkiva ryhmä selvitti pysäköinninvalvontayrityksen johtajan hämäriä yrityskytkeä. Henkilö oli vaihtanut useasti nimeään. Henkilötunnus oli ainoa tapa varmistua henkilön lukuisista yritysyhteyksistä. Henkilö itse ei halunnut keskustella toimituksen kanssa. Ilman tarkkaa yksilöintitietoa toimitus ei olisi voinut raportoida julkisuudessa, millaisia henkilöitä Suomeen rantautuneessa pysäköinninvalvontabisneksessä toimi.

Esimerkkitapaus 2: Helsingin Sanomat selvitti keväällä 2012 useita eläkeyhtiöiden henkilökunnan lähipiirin kauppoja ja liiketoimia. Nämä yhteiskunnallisesti merkittävät uutiset eivät olisi syntyneet ilman kaupparekisteristä saatavia osoitetietoja.

Tunnetuin on valtionyhtiö Finnairin toimitusjohtajan Mika Vehviläisen asuntokauppa, jossa eläkehtiö Ilmarinen osti hallintoneuvoston jäsenen Vehviläisen asunnon 1,8 miljoonalla eurolla. Vehviläisellä itsellään on turvakielto, mutta HS sai selvitettyä hänen asumisensa vaimon kaupparekisteristä saadun osoitteen perusteella (vaimo on yrittäjä). Myös Ilmarisen toimitusjohtajan asuminen vuokralla Ilmarisen asunnossa selvisi kaupparekistereistä, sillä Ilmarisen toimitusjohtajalla on osoitteenluovutuskielto. Kaupparekisterin osoitetietoa luovutuskielto ei kuitenkaan koske.

Samoin Helsingin Sanomat selvitti kaikkien muidenkin eläkeyhtiöiden (6 kpl) hallitusten, hallintoneuvostojen ja toimivan johdon asumisjärjestelyt. Kymmenien asumisjärjestelyjen selvittäminen olisi ollut mahdotonta ilman kaupparekisteristä saatuja osoitetietoja.

Esimerkkitapaus 3: Ylen A-studio tutki sarjayrittäjää, joka oli huijannut lukuisia kansalaisia ja jättänyt yrityksen laskut muiden maksettaviksi. Kyseinen yrittäjä oli useilla tavoilla pyrkinyt kätkemään johtavan roolinsa näissä yrityksissä. Jutun selvityksessä keskeisessä roolissa olivat nimenomaan kaupparekisterin osoitetiedot. Ilman niitä tämän huijauksen jäljille ei olisi ollut mahdollista päästä.

Luotettavalle tiedonvälitykselle ihmisen yksilöiminen on elintärkeää. Tämän vuoksi on välttämätöntä turvata median mahdollisuudet nostaa esille yhteiskunnallisesti merkittäviä asioita. Julkiseen kaupparekisteriin pitää siis jatkossakin kirjata henkilötunnukset kotiosoitteineen.

Tiedot saatava vähintäänkin toimitukselliseen käyttöön

Vähimmäisvaatimus on, että mikäli nämä tiedot eivät olisi yleisöjulkisia, medialle turvattaisiin tässäkin tapauksessa oikeus saada näitä tunnistetietoja toimituksellista työtä varten.

Tältä osin yhdistykset huomauttavat, että henkilötietolaki sisältää jo nykyisin toimituksellista tiedonhankintaa turvaavan poikkeussäännöksen (henkilötietolaki 2 § 5 momentti). Tästä säännöksestä seuraa, että tavallisista kansalaisista poiketen medialla on oikeus saada viranomaisilta (julkisia tietoja sisältäviä)

henkilörekistereitä - esimerkiksi diaareja - sähköisessä muodossa ns. massaluvutuksena. Henkilötietolakia säädettäessä on siis pidetty tärkeänä turvata median toimintamahdollisuudet.

Ehdotuksen valmistelusta

Yhdistykset pitävät ongelmallisena sitä, että lainvalmistelussa ei ole pyydetty yhdenkään toimittajajärjestön, tiedotusvälineen tai muun alaa edustavan tahon lausuntoa hankkeeseen. Näin on toimittu siitäkin huolimatta, että toimittajat ovat keskeinen kaupparekisteritietojen käyttäjäryhmä. Oikeustoimittajat ry on vuonna 2009 antanut lausunnon asiasta, senkin oma-aloitteisesti.

Helsingissä 1. maaliskuuta 2013

OIKEUSTOIMITTAJAT RY

Jarkko Sipilä
puheenjohtaja
jarkko.sipila@mtv3.fi

Susanna Reinboth
varapuheenjohtaja
susanna.reinboth@hs.fi

TUTKIVAN JOURNALISMIN YHDISTYS RY

Minna Knus-Galán
puheenjohtaja
minna.knus@yle.fi

Salla Vuorikoski
varapuheenjohtaja
salla.vuorikoski@mtv3.fi